

դէն»), Սկիզբն. «Աւարտը լուսափայլ է և վարդ կարմիր քրտնանք, ակն մեծագին եւ լուսատու մարգարիտ», Ա. Երջ. «Նուաճանդիստ քաշանայից եւ վարդապետաց, յոյժ խնամածու որոցը եւ այլեւց, փարթմանցեալ Տոգով եւ մարմնով պարին»:

3. Թղ. 13ա—180բ. [«Քառանգոյս Մատթէոս աւետարանչին», ինչպէս գրում է յիշատակարարի մէջ գրիչը (տես վարդ) Տմմո. ք. Պատկանեան, 1. Ե. Եր. 264]:

4. Թղ. 13ա—13բ. Գանի ընդհանուր, ուր կայ Տետեւեալ կտորը:

«Առաջին հատոր վասն. Գ. զեղոցն եւ վասն. Գ. կենդանացն աւետարանչացն, եւ վասն խորանացն: Եւ զանազան գունացն, եւ տկոց եւ թռչնաց եւ վասն գրչի: Եւ վասն յղութեան, եւ ծննդեան, եւ տեղոյն եւ ժամանակին: Եւ վասն մարդոցն եւ աստեղացն: Եւ մանկացն: Եւ վասն մկրտութեան եւ ապաշխարութեանց: Եւ վասն յովանեան, եւ հոգոյն սրբոյ: Եւ դաստատանին: Եւ խի աշխատհի: Եւ ցորեան եւ յարգն, եւ վասն մկրտելոյն քրիստոսի: Եւ աղանակիր Տոգոյն, եւ որդի մարգարէական: Եւ քառանգորա՞ պահք, եւ փորձութեան զանազան կերպի: Եւ տասն Նշան աստ գտցես»:

«Իսկ երկրորդ հատորն վասն քարոզութի: Եւ վասն իւրաւորելոյն: Եւ կոյտն առաքելական: Եւ վասն ցառաց եւ թշնութեան: Եւ վասն Թ. երանութեան: Աղքատաց: Խոնարհութեան: Սուգն: Հեզն: վասն կեբարկոց: Արդարութեան: Ողորմութեան զանազան կերպի: վասն տեսութեան աստուծոյ: Աստուածաբանութիւն: վասն խաղաղութեան եւ հայաժանաց: Աղ եւ յոյ կոյ՛ զառաքելայ: Եւ քաղաք սուրբ»:

«Վասն օրինացն: Եւ վասն մարգարէութեան: Եւ նոր օրինացն: Բարկութեան: Եւ շնութեան: Եւ երդման: վասն սիրոյ: ողորմութեան: վասն աղօթելոյ: Եւ պահոց: Հայր մեր յերկինս: վասն ճրագի եւ ծաղկաց: վասն գատատանին: Եւ խնդրութեան: Եւ զայլ: Եւ բորոտ աստ գտցես»:

«Երրորդ հատորն. Ճ. ապեան: Եւ արքայութեան: վասն աշակերտացն: Աղոյխոց: Մա՛ճ. վասն ծովուն: Եւ զերգեաւորոց: Անդամարտն: Եւ մարտաւորն: փեապն: Հին տիկն: Եւ տեստեան: Եւ վասն յարութեան գատատանին: Եւ կորեան: Որովհանք առաքելոցն: Անուանք Բժանիցն: Եւ Հ. սուրհն: Եւ պատուելիք նոցա: Ոչխար: գայլ: Ազանի Կճող: Հեթ: Եւ սուր բնուանաց: վասն հարցանելոյն յո՛ւսմու: Եւ պատասխանելոյն: Եւ զերկրացն (այսպէս համարտու) ի գժոխս եղգն փորելին: Մեծ ի ծնունդ: Եւ քախախնք քաղաքացն աստ գտցես»:

«Իսկ չորրորդ հատորն ցնծանք: Դանալեմ զհայր: Լուծ եւ բեռն: ... արաթն: եղգն ջախջախել: կոպեաց զհորն: Անթողի մեղքն: Եւ գատարի բան: Երանան, եւ զիւղոյն: Եւ Սողոմոն: Այսն տը: Եւ սերմնացան: Հարիւր: Եւ. Կ. եւ. Լ: Որոնն: Խորանք: Հաս մանանխոս: Խմոր արքայութիւն: Եւ գանն: Եւ մարգարէան: Ուրանն: զիկատուն յովանեան: Հինգ նկանին: Եւ ձուկն: փնայն ի վերայ փաղոց: Եւ զանազան կերպորն: քանանացն: Աճէ հացին: Վասն խմոր: Առաջին եւ երկրորդ գաղտնան աստ գտցես»:

«Հինգերորդ հատորն վասն հերոգի: Որդի մար.

դոյ: Դու եւ քրիստոսն: Եւ վճեն: Եւ փականք արքայութեան: Կապել: Եւ արժակել: Սատանայ: Որ հորութեցն զանն: Ամեն: Ձմա՛հ ճաշակն: Եւս զից աւուր: վասն պլանկերպութեան: Մովսէս եւ եղիայ: Ամեն: Չայն հոր: եղիայ եւ յովանէս: Եւ լուսնոս: երկ. դրաման: Մանուկն ի զիրին: Հարիւր ոխարն: Երանելին զմիջաւորն: Մարտաւորն: Անաղաշխար մեղքն: երկու եւ. Գ. Ժողովեալ: Եւ թանանեկն: Եւ թն: Բիւր տաղանդն: Արանի զինին: վասն կուսութեան: Եւ ներքինացն: Չից որ բարի: վաճառեաց զինս: գանձէ ի յերկինս: երկտասան աթուռ: կոչեաց զմիակն: խնդրք որոցն զերեդայն: վասն երկրորին: Եւ կուրացն: Էլն եւ յովանին: Ոստո ի ծառոց: Եհան ի տանարեն զաւլոս (այսպէս): Անէ՛ծ զմեկնին: Առաւ երկու որդոց: — Այդի եւ մշակք: վե՛ճ կոյն քրիստոս: վասն հարսանեացն թագաւորն: Միայն քրիստոս է փեայն: Եւ հանգեմն: Լայ ալացն: Հարկի կայ սերն: Եւ դամն: Եւ թն նորայլքն: վասն յարութեան աստ գտցես»:

«Այլ ի վեցերորդ հատորն. Սիրեցես զտեր աստուած քոյ: Եւ զիւրին: Որդի եւ գաւթի: Յժուռն մովսէս եւ այլն: Հինէին չիրմն: Հաւ կոյն քրիստոս: վասն տանարին: Եւ պղծութեան: փայլան յարեւելոյ: Գեղն եւ արծիւքն: Լուսաւորքն խաւարն: Նշանակ խալն: վասն գողոցն: Անգիւրեի աւուրն: երկու յաղարարն: Տանուաւրն հոկ: Առաւ տնտեսն: Եւ. Ժ. կուսանացն: Եւ ի լապտերն: Դուռն քրիստոս: Եւ քանքարն եւ մնաս: վասն զայստեան որդոյն: փառք հոր: Դատատանն: Աւգիւր: Եւ այժիք: Անկողմ: Եւ ձախ: վասն սղորմութեան: Եւ զատկի: վասն ծանօղ կանանցն: Եւ յուգա մասնեան: Բաղարկաւորք: Թաղեալ պատանան: Խախտա՛յմանութեան: վասն ուսացութեան պետրոսի: Առանկն աղօթելոյն: Տրուսմանն իմ: երկիւղն: Եւ քրտունն: Երգիս յօժարէ, ջահ է տեսիլք: Չուկն եհան: Ուրացութիւն եւ զղոյն պետրոս: Չղացաւ յուգայ: Եւ ինչպիսոյ: Եւ արծաթն: Երուսա լուռ կայր: կոյն պիլատոսի: վասն չարարանացն քրիստոսի: փուշ: եղգն եւ այլն: Թե յերուսաղէմ խաղցաւ: Եւ վասն յաւաղակաց: Եւ վեց ժամ երխալիւթեան: Եւ խաւարին: Եւ թն քանխալն: Արին եւ լուր: Եւ վասն թաղման: Ձմուռն ընդ հաւ: Լուէն: Եւ քերզմանին: Կնքեղն զվնն: Եւ ինչպիսոյ շաւթութն: Երուսա լուռ կայր: Եւ վասն իւզաբեր: կանանցն: Հերշտան երեւեալ: Եւ վարչամկն ծաղկ: վիզից յարութեան: Եւ որդեւ յարեաւ: Եւ առ ով Ողբանէ յարութիւն: Եւ քանի անգամ երեւեցաւ: Եւ առաքեաց զաշակերտան: Բարդիլ եւ մկրտել: Եւ վասն մարկոսի առանկն քանիցն: սպառ մեկնութիւն աստ գտցես: Եւ արտաքոյ սոցա: Միայն զոյց: Հ. վկայութեան ընդգէ՛ծ Ժողովքն քաղցիւրին: Այլ եւ սուսմար. ԺՁ. աղաք. նոր յարմարեալ: Եւ ի միասին հաւաքեալ: Աշխատասիրեալ ու մնն աշակերտի տոյ տեր որորմնայի»:

5. Թղ. 14ա—15ա. [Առաջին հատորի մասնաւոր ցանկը:]

6. Թղ. 15ա—43բ. [Առաջին հատոր:] «Գրիգորի Աշխիւրեթի Եւսանմծ ի. եւ տիեզերապոյ՛ փարպպետի: Եւսանուս արտոնեոյն հաւաքեալ քաղաւածոյ մեկնութիւն սուրբ աւետարանին: Մատթէոսի: Նախ երգանաբար: Բողոքատութիւն. Գ.

այլոյ նմանոյ, անհմանոյ, կայից եւ չարժութեանց
Հասարակութիւն, 7

ԺԺ) «Բ. Գլուխ: Յաղագս ամենակալին Հնոց
աւուրց, յորում եւ յաղագս յաւիտենի եւ Ժա-
մանսի: 7

Ի) «Ժա. Գլուխ: Յաղագս իտաղալութեան.
Ինքնագոյ եւ ինքնակենաց, եւ նոցանոյ նմանաց, 7
Իա) «ԺԲ. Յաղագս սրբոյն սրբոյ՝ լիազաւս-
րին. թաղաւորաց, Տեսան. տերանց: Աստուծոյ
աստուծոց: 7

Իբ) «ԺԳ. Գլուխ յաղագս կատարելոյն եւ
միոյ, 7

Իգ) «ա. Քաջանայտոյցի տիմնի՞նս: Գիտ-
նետոյ քաջանայի, 7

Իդ) «Բ. Գլուխ զի պարտ եւ միաւորիլ, եւ աւ-
հաւութիւն վերագրել. ամենայի պատճառին եւ
գերագունին քան զամենայի, 7

Իե) «Գլուխ: Ձինչ եւն ճառելին աստուա-
ծարանութիւնը, Ձինչ անձնելը, 7

Իզ) «Ե. Գլուխ: Թէ ոչ ինչ եւ յիմացկա-
նացն: ամենայն իմացականոյն. ըստ գերագունա-
կութեան պատճառն: 7

Իկ) «ա. Թուղի՞ն զանազան առ գոյոս սպա-
ռաւոր, 7

Իր) «Բ. եւ Գ. Առ նոյն քան: առ նոյն: ԼԾ.
Ձմեկնի՞նչ լաւ տես, 7

Իժ) «Գ. Առ սոսի պատրաս: քաջանայ, 7

Լ) «Ե. Առ պողիկալոս քաջանայալետ, 7

Լա) «Ա. Առ Դիմիկալոս սպասաւոր: Յաղագս
անձնի՞նչ քան գործոյ եւ քաղցրութեան, 7

Լբ) «Տիտոսի քաջանայալետի կրեւացոյ:
Ինչորեւալ ի նմանէ ի հեռն թղթոյ. Թէ զինչ եւ ի-
մաստութեանն տուն: Ձինչ խառնարանն: եւ զինչ
կերակուրքն նորա: եւ բովելին, 7

8. Թղ. 162բ—224բ. «Եւսամեծին: Յոջան-
նու: Որոտնեցոյ, Հայոց փիլիսոփայի եւ վարժա-
պետի: լուծմունչ պարալլ[ժ]անց գրոցն: արարեալ
ի ինչորոյ աշակերտացն իւրոց: Հաւաքեալ երկա-
սիրութեամբ զրիգոր վարդապետի աշակերտի
նորին: 7

9. Թղ. 224բ—226ա. «Արտաբոյ թուոց բա-
լու՞մ ճառս գտանին՝ ուր ուրեք գրեալ ի նոյն զիւր
պարալլմանց: Երորդ մի եւ մեկնութիւն Հաւատոյն
որ ի նիկիոյ ի խնդոյ սուրբ Հայոց, 7 Սկիզբն. «Ձինչ
թարքմանի միայնակեցն, 7 եւն:

Ճառիս վերջը (Թղ. 226ա) բնագրի բոլորգրով
կարգում ենք. «Չմայրադոյն Գործութիւնն. եւ
զհարցումն երկարակացն, եւ պատասխանին, եւ
եւ. զհարցումն ուղղափառացն. մինչ ի վերջն,
ի բրոցս ի վերջն գիտ ի կուսութեանցն ի վերջն
գիտ եւ կարգով. Չի յորինակն չէաք: վասնորոյ
յետոյ գտա եւ գրեցին, 7

Եւ իրաւ «Լուծմունչ կուսութեանց բրոց, 7 Եւ-
դուստին վերջը գտնում ենք չհարկաւոր յաւիտե-
անք Հետեւեալ վերնագրով. [Թղ. 276բ—282ա.]
«Գիտն ի պարալլմանցն եւ որ պակասեք յաւիտեան
զոր յետոյ գտա եւ բրոցս ի վերջն գրեցին. Չի
սա յայտնե զմայրադոյն միաւորութիւն բանին

աստուծոյ ընդ մարդկութեանս: Այլ եւ հար-
ցումն երկարակացն: Եւ պատասխանին. եւ հար-
ցումն ուղղափառացն իման, 7

10. Թղ. 226բ—245բ. «Համառոտ լուծ-
մունք: Աստուածաբանին ի լուսաւոր բան արդիւնա-
կան վարդապետ: Յոջանու որոտնեցոյ, Մակնունն.
Կախեալ ի սէրն աստուծոյ, Հաւաքեալ աշխատա-
սիրութեամբ Աշակերտի նորին Գեորգեան եղբն-
կացոյ, 7

11. Թղ. 245բ—257բ. «Նորին Յաղագս Աս-
տուածաբանութեան: 7 Սկիզբն. «Եւ արդ՝ վասն զի
մտքերեսցուք բանիւ պատուած արանութիւնն լծ:
Չամենայն հերձուածողական կարծիս ի բաց ըն-
կեցուցն, 7 եւն, — Իսկ 253բ երեսից մեկնուում է
«Նորեքն—Նիւն» հետեւեալ սկզբագրով. «Կա-
միւն ուսանել զինչ եւ նորաձեւութիւն յեկեղեցոյն, 7

12. Թղ. 257բ—267ա. «Գրեգորի Նիսացոյ.
Ե. բրոց լուծումն Դեռագործելի՞ն արարեալ ի յա-
կոսոյ վարդապետեւ Կրակացոյ, 7

13. Թղ. 267ա—267բ. «Լուծմունչ Կու-
սութեանց բրոց: 7 — Իսկ Թղ. 276բ—282ա. տես
վերջ՝ § 9, Գիտող: 7

ԵԻՇԱՆԱՅԱՎԱԳՐՈՒԹԻՒՆԻ. 1 Թղ. — 2բ երեսի
վերջին տողը. «Ագեան տէր աստուած յետաք քրի-
ստոս, եւ մոլորելոյս առաջնորդ եւ անձն ի լոյս, 7

2. Թղ. 12ա երեսի վերջին երեք տողը. «Եւ
քրիստոսի աստուծոյ միւրոյ փառք յաւիտեանս ամէն:
Աղայեմ. եղբարք ի սէրն քրիստոսի, Չմեղք դառա-
ծեալ զտեգֆանոս յիշեցք ի բարի, եւ ասացք մին տէր
ողորմի, 7

3. Թղ. 17ա ներքեւ լուսանցքի վրայ՝ բնագրից
մանր բոլորգրով երեքտողակ, որը տրոհել է հետեւեալ
չափով.

«Կարգա եւ ժիւ կաց ով եղբայր,
Տարբարութեան ճառս եւ գծար,
Բայց թէ մտք կարգաւ յերկար,
Դպր Տակեանս զամէն ի շար,
Եւ թէ մտք այլ բան քննես,
Կամ ի զբաղմունք զքեզ կապես,
Գիտեմ որ զուր զքեզ տանին,
Եւ վայրապար աշխատ առնես, 7

4. Թղ. 24ա. Ներքեւ լուսանցքի վրայ՝ բնագրից
յետոյ գրուած աւելի մանր բոլորգրով՝ մէկ տող, որը
տրոհել է հետեւեալ չափով.

«Որք իմաստից բանիս աննշան,
Միշտ ընդ բրոցս գեգեւած,
Աստ գտանեմ քանն պատասկան
Եւ իմաստից շատ հմտանան, 7

5. Թղ. 28ա. ներքեւ լուսանցքի վրայ՝ բնա-
գրից մանր բոլորգրով.

«Չտարբերութիւն լաւ կարգոյ,
Եւ զբաժանումն աւելի տալոյ, 7

6. Թղ. 139բ. «Ով՞ գարա լոյս երամից տղա-
ւեմ յիշել ի տէր զմեղաւք Չառածեալս Չտեգֆանոս
բողակո, Որ զպակաս գրեցին:

«Եցո՞ք անհմառ եւ անտեղի,
Քան զկարս ի վեր եւ ձեռնաբերի,
Չի չեմ գիտակ այսմ արհեստի:
Այլ յոյժ փափացն եւ իղծ օրոտի.

1 Մին զինից առաջ էլ կայ լուսանցքի վրայ՝ եր-
կու տէր զինացոյց լուրսակ նշանը, բայց սովորական կար-
մբագիր վերնալիք չէր այն տեղի:

Յաւաքեցի զիս ի գործիս,
Չոր տէր աստուած նայի ի յիս,
Եւ ի յաւաքեցի զգործիս”

7. Թդ. 211 ա. Ներքեւ լուսանցքի վրայ՝ բնա-
գրից մանր բուրգերով.

“Այս անհրաւ մարգրիս Հաղար,
Թէ որպիսի կամօք են չարս,
Հանց բան խօսին որ անյարմար,
Իւրեանց կորստ սո է եւ իսււար”

8. Թդ. 219 ա. Վերջին երկառողեակ.
“Չմեղօք գերիս,
Ղլտեփանս եղկելիս,
Յիշէ եղբայր որ եղբ ունին,
Ի յասուածոյ թեղ զու օրհնիս”

9. Թդ. 226 ա. Վերջին ութ տող.

“Ո՛ր գերագոյն զապ իմաստից,
Համանման գերապրից;
Երկնաւորաց լուսափայլից;
Անրեգիփնոյ կրող շնորհից;
Որ Հանգիպից այս մաստեհիս
Անշահամ բուրաստանիս;
Յո՛ւսմա՛ր բերկրեալք յիմաստ հառիս;
Կիրդի սրբոյ, եւ Գրիգորիս;
Յայնժամ Չմեղօք մեռեալ Հոգիս.

Չստեփանս գծող գրիս,
Յիշման առնէք զիս արանիս,
Որ անարժան կամ ի մարմնիս;
Այլ երկնակն եւ հրաշալիս,
Երէրոնեալ քաղ Հռետորիս,
Միջոցէ առ տէր տալ զարիս,
Չարգարեաց շնորհք զհոգիս”

10. Թդ. 246 բ—247 բ. Գրքեւ՝ լուսանցքի վրայ
Իւրաքանչիւր երեքի վրայ մէկ մէկ տող կայ գրուած. “Որ
ընթերցող էք սուրբ գրչոյս ॥ եւ իմացող սուրբ խոր-
հորդոյս ॥ ինձ մեղաքցալ մեռեալ ոգոյս ॥ մարդող
լերուք առ տէր յիսուս ॥ Չունի՛մ զարհեստ գրչաւ-
թեան ॥ մարչ փափաք ի զմականս”

11. Թդ. 276 բ. “Նշածուէնք կուտութեանց գրոյ
վերջը. “Փառք հաւր եւ որդոյ եւ հոգոյն սրբոյ այժմ՝
եւ անցաւ յախտեանս ամէն ॥ Որ եւ կարողութիւն
մեղապարտ ստեփանոսիս”

12. Թդ. 282 բ—283 ա. Գլխաւոր յիշատակարան
նախ՝ բնագրի խմբագրին եւ յետոյ՝ մեր ձեռագրի բն-
ագրինստեղծին. “Այլ սո՛վ քաղէ Հռետորաց, համբերակ
հարազատք գեորդէն. բնապա զհարկեցուցիչ հրամանգ
քու՛մք զըզարուծեանս արխաաւիբեալ ըստ կարի եւ
տկարութեան ի լուծուէն խնդրոյն որ վասն պարագման
գրոցոյ: Ոչ ամենեւին ընդ անկոն ընթացեալ ուղղի՝
այլ օակաւ ինչ հաւաքեալ ի քրտանց առաջնոց հարց;
եւ իր ինչ ի լուսաւոր բանից լուսաւորելն մերոյ ॥ եւ
բովանդակն իսկ Յառաապիկն շնորհաց ॥ Այլ եւ է
ուրեք յերկարեալ բանից ի թիւս գլխոց ի պէտս բե-
մասացութեան՝ եւ ի կարգս զուրցարուծեանս եւ է
բողո՛ւմ օւրեք Յառաապա անցեալ ॥ Ոչ այլ ինչ հոգ
տարեալ ॥ Բայց միայն զուղղաբառ ստեղծութիւն Եւ զայս
ոչ վարկաբարձը. այլ բազմաշխատ ամբք ի սոյն զեպե-
րեալ. ընծայեցի եկեղեցեանց հայատաանեաց ॥ Այլք եթէ
գտունիցի ինչ ի սմա ըստ անորոշեաց մերոյ՝ տեառն
շնորհ՝ եւ նուազն սխալակերս անօթոյ ॥ Որ եւ եղալարս.
սեր կամօք արեւոսմ՝ զպականս ընու եւ զաւելինս

կռուել Եւ լափաւորին աշխոյժ մտօք հանգիպել Եւ
մի հէրանցի տեսութեամբ. եւ բանիւ արշաւել օրպէս
զու մտերմով. կամ զբախտս զլաշտաւել Եւ բարասեր
գարովոյ Եւ զարեալ պաղտախմ առ երեսն անդեալ.
զի ընդ ներկւ յիւնաց բանից՝ եւ Ներուսն հայրել Եւ
սխալանաց գործոց յանդիշտաւոր տեսունէ: Չի թերեւս
ցող քաղցրութեան ձերոյ ինչէ ի գերեզման մահոյ մե-
ռելոյս ॥ եւ լուսեցեալ բուժեցեք զբազմազան շարաւախի
վէրս հոգոյ եւ մարմնոյ ամենախիշտաւոր անձին: (Այլ
եւ լիցի ժառանգ բարեաց եւ յիշատակ օրհնութեանս՝
լուսաւոր վարժապետին հանուրց յահաւոս որոտնեցոյ ॥
Որոյ եղէ վերջին ի ժամն վերջացեալ սպասաւոր նմա՝
Ոչ գողով ներապղաւս՝ իրօք կամ մտօք թէ եւ հոմա.
ձայն՝ կամ առնչական աշակերտել պետ անուանեցաւ ॥
Եւ եղեւ զրաւ վերլուծուծեանց ի թուականութեանս
հայկազան տուժարի. կրկին հարկւրից շորից. եւ տա-
սանց քառից (=Պն=1891). Ի նեղ Եւ խորասուն
զեպս ամանակաց. յորում ասուա՝ ինչ յառաջ Հենք
այլասեւ զորաց զերկրա մեր տապալեաց գերեաց եւ
սարեաց. եւ այլ բազմալիզ պատիւ զմեզ շրջապա-
տեաց Եւ այժմ ինձմբ վերական նայելով ի տառա-
պանս մեր. սակաւ ինչ թայլ եւս չունչ կյանելոյ: Թէ-
եւ տակաւին եւս ձեռն տեսան բարձր եւ ի հարկանել ॥
Չոր ի ձեռն ձերոյ. մաղթ անաց զարեալ զարձանաց
զպատուհաս մեղաց եւ կրկին զարեւաց գիտազաւու-
թիւն ըստ իրոյն խոտմանն: Չոր ի միասին վնչեցուք
զուք եւ մեր անգրաւ կենք ի քրիստոս յիսուս ի տէր
որ է արհեստալ յաւիտեանս ամէն Եւ որք ընդօրինաւ
կէք գրեալից զապկաւ յիշատակ մեր. եւ զուք յիշեալ
եւ գրեալ լիջի ի գպարութեան կենաց ամէն”

“Եւ արք՝ եւ յետնեալ եւ անարգս ի կարգաւո-
րաց՝ եւ համբալս ի ծանօթս բանից. մեղք մեռեալս
ոգով եղկելիս եւ թշուառական ստեփանոս չմըշկա-
ծակցի. փափաքանք զա գրեցի. թէպէտ զիրս է սխալ
եւ անարուեստ. որպէս եւ ձեզ ինչ երեւի ॥ յիշատակ
անձին իմոյ բազմամեղի. եւ համայն ցեղիցն մերոց եւ
ամենայն զարմի ॥ Այլ եւ երբանից բարեւնապետին մե-
րոյ յոյժանէ քաղ Հռետորի. եւ այլ ամենայն եղբարցս
որ կան յայսմ համալսարանի: Վասն որոյ արշաւմ զձեզ
որք հանգիպից ամա ընթեռնուլ կամ գրելով. կամ
հարեանից տեսանելով. օրտի տաւաք զմեզ մերայլմ
յիշելով. եւ ձեզ եւ մերայնից լիցի մասն եւ բաժին
հոգով Եւ յարարէն զհապարապատին ընդաւնելով”

“Չի եւ չունիմ մասն բարի.
Որ յետ իմոյ յիշատակի.
Այլ զայս սակաւ գիրս որ ծրեցի:
Ինձ յիշատակ ձեզ մարաջ ॥
Եւ յայ այլ յայ յայ գէշտ քշտ Ի
Որում անուէն չէք դրած ॥
Դա եւ գրեցի ի գիր կենաց
Եւ յիշեցին ի ձեռն բարեաց ॥
“Եւ եղեւ զրա սորա ի ԹՎ. ՋԺԳ. (=1464).
ի յունիս ամոյ ի Ժ. ի վանք աւագ. ընդ հովանեաւ
սուրբ աստուածածնին. եւ սուրբ կարապետին եւ սուրբ
առաքելոցն ի փառս արարչին. ամէն”

13. Թդ. 283 բ. Բնագրից ուրիշ գրութեամբ.
“Այլմարտիկ վերեւանն ի գեղջին որ շուին քալիբին
կոյն եւ աս գրեցուս այս ի ճալարս ձեռնաց եւ ես ի
մեզ ստակ անուս գրիգոր վարդապետի յիշատակ իւր
եւ ծննաւաց իւրոց. եւ սո՛վ եւ հանգիպից ի ամոյ

կարգալով կամ աւրինակելով աստուած որորմի սաս-
ցէզ վարդեայն ճիւղաւորացի Տաւրի պարտին եւ մաւրն
շաւաթին. եւ ձեզ յիշողադ առ Տաւրապկ որորմացի
քրիստոն աստուած մեր առնէ: Բարի վայելից ևն տոցն Էյ:

Պ.

ԲԱՐՍԵԼՆԱԿԱՆ

Cod. Arm. III 5. 7. — Ժե դար (*):

ԹՈՂԻԹ 4 + 290 + 2. — ՄԵԾՈՒՆԹԻՆ 19X12,
5սմ.: — ԳՐԻՆԹԻՆ միասին 14, 3X3սմ.: — ՏՈՂԹ
18: — ՆԻՆԹ. Թուղթ յատու փայլուն (ողորկեալ) ղեղ-
նազոյն: — ԿԱՅՄ. փայտեայ եւ կաշեկազմ եւ անպա-
տոյց: — ԱՆԳԼԻՄԻՆԵ. տեղ տեղ նորոգեալ նոր թուղթ
եւ նոր գրութիւն. թէպէտ, երեւում է, զորն ջնասցիւ
է ինն քնագրի տառերով լրացնելու պակաս թերթերը
(օրինակ՝ Թ. 1—11, 20, 21, 32, 33, 286—290). վեր-
ջին երեքը (Թ. 290ա) գրուած է նորոգելով: Կազմի
մէջ ընդունած են ՄԱՅԻՆԻՄԻՆԻՆՆ Թերթիկ սկզբն չորս
շատ եւ նոյնքան վերջը՝ երկամարդնով (շատուած
աւետարանից՝ Մատթ. Ի, 22—ԻԱ, 43 եւ Լուկ. ԺԱ,
19—ԺԲ, 45): Տեղ տեղ (օրինակ Թ. 92ա, 217ա) տա-
ւանքի վրայ քնագրից ուրիշ աղբորգով քնագրի վերա-
քերտու կազմ ծանօթութիւններ: — ԳԻՐ. խոշոր ռուրդեր:
— ՍՎԵՐԱՆԱՆԻՆԵ եւ վերամարդնով՝ կարմրագիր: — ԴԱ-
ՆԱՐԿ. սկզբն չորս թերթ թուղթ եւ վերջն երկու:
— ԺԱՄԻՆԻՄ անշայտ. գրութիւնն ձեւին եւ շիւթին
շայեղով ճաւանակած է որ Զ. Պատկանեանից ցուցուած
դպրոց (ԺԺ) լինի՝ եթէ ոչ աւելի ինն: — ԳՐԻԶԸ եւ
ՏԵՂԻՆ նոյնպէս անշայտ՝ ձեռագրի վերջը յետ ընկած
եւ նրանց տեղը նոր թերթերով գրուած լինելով, իսկ Կ-
Լ-ի անունը Յովաննէս: — ՅԻՇԵՆԱՆԻՄԻՆԻՆԻՆԵ
Թ. 143ա եւ 260բ.: — ՏԵՂԵՆԻՆԻՆԻՆԵ, մատանիները,
«ԵՐԽՍՏՈՍԻ ԺԱՆԱՅ ԳԵՏՐՈՍ ՎԻՐԻՆԳԵՏ», (Թ. 1ա եւ
290բ). եւ արդի մատնադարանի (Թ. 290բ): Վերջը
կողքին վրայ ներքին կողմից կացարդ եւ Սուտեղինի
մատնադարանի նշանադրով տոմարը, սկզբը՝ կող-
քին վրայ ներքին կողմից այլ տոմարկ նստեմալ ունե-
ւիւն գրութեամբ. «Նր. 9Յ. Нечислены тоды. Творение Ва-
силья Кесарійскаго Кантадокинскаго. Нечислованіе о шестн
днелнои сотвореніи міра. Переводалъ. Н. К. 1827».

* Մատեանս եւ Բարսելնէ վեցօրեայ, ուր կան՝

1. Թ. 1ա—1բ. «Մարչի Բարսելնէ եպիսկո-
պոսի կեանքու կապագագովիցեայ. Մէ կնու թիւն վե-
ցօրեա արարչութեանն: Սկիզբն. «Մի դք ի քննու-
ղաց զգրպարտեայց զատուածայ ստուգութիւնն. թէ
ստիքաւութիւնն եւն:
2. Թ. 1բ—28ա. «Ճառք տեառն բարդի
Հայրապետի կեանքու կապագագովիցեայ վասն վեց
աւելայ աւուրց արարչութեանն:»
3. Թ. 28բ—55բ. «Ճառ. երրորդ վասն վե-
ցաւրեայ աւուրցն:»
4. Թ. 55բ—87բ. «Ճառ. երրորդ. վասն վե-
ցաւրեայ աւուրցն:»

¹ Հանդուցեալ Ե. Պատկանեանին նոյն երկա-
թի վերաբերմամբ ասածը (Լ. Ը, էջ 266), իբր թէ
զա է la plus ancienne écriture arménienne. en usage
avant le neuvième siècle, էն չափապաշտ. թիւն է
թուում.՝ երկամարդի ձեւերը շատ տարբարն են եւ
կարգաւոր չեն գիւրդ թիւներ. օրինակ՝ բարդիցն պարզ
են գրուած Ի եւ Տ տառեր, միայն ճ. Հնայայն ձեռագրերի
մէջ նրանք աւելի նմանութիւն ունին երաւու. Հնաւ Բացի
որանից այս երկամարդ գրուած կարող է պատահալ
բառը՝ զործածուած է (Մատթ. Ի, 22) Հին Ժամանակի
Համար անտարբ ձեւով՝ պարտինն:

5. Թ. 87բ—110բ. «Ճառ. չորրորդ. վասն
վեցաւրեայ աւուրցն:»
6. Թ. 111ա—148ա. «Ճառ. հինգերորդ
վասն վեցաւրեայ աւուրցն:»
7. Թ. 148բ—199ա. «Ճառ. վեցերորդ.
վասն վեցաւրեայ աւուրցն:»
8. Թ. 199բ—226բ. «Ճառ. երեքերորդ
վասն վեցաւրեայ աւուրց արարչութեանն:»
9. Թ. 226բ—260բ. «Ճառ. ութերորդ վասն
վեցաւրեայ աւուրցն:»
10. Թ. 261ա—290ա. «Ճառ. իններորդ
վասն վեցաւրեայ աւուրցն:»

Հին օրինակի վերջին տողեր են. «Եւ թիւ ինն
եթէ ոչ ական միայն է այս. թէ բաց զերջ
անձինն միայն բնութիւնն. զամենին ինչ որ ա-
ռաջի կա տեսանէ. այլ եւ միւր այսպիսի ինն
բարս ու ինն, զայլը զմեզ տեսանէ. եւ զեւ-
րյայնացն ոչ առնու. ի միս. նոյնպէս եւ մեք զեւ-
նիք մերով. իբրեւ երազելիաց արշաւանաք
ընդ ար. . . .»

Վերջն է բառ նորոգեալ մասին. «ամաշեցն
որք զնմանութիւն որդին բառանս ի հօրէ. ընդ
նախն եւ. հրէայա ուրանն զատուածութիւն,
Ճշմարտ որդին: այլ ուրան կողքին եւ ցնեսա-
ցին սիրը ճշմարտից եւ Հաւատացեցր. ի վար-
չապեանութիւն. Ճշմարտ ուսմանն իւրեանց, եւ
ամենեքին առ. Հատարակ տաջուք զհառա եւ
զպատիկ հօր եւ որդւյ եւ հօրդին որդւյ. այսժ
եւ միշտ եւ յաւառեան յաւտեմնից առնէ:»

ՅԻՇԵՆԱՆԻՄԻՆԻՆԻՆԵ. 1. Թ. 148ա.
Մանր բուրգրով ներքեւ լուսանքի վրայ. «ԶՅովաննէս
գրակապ յիշեցր ի մեզայ Թարգմութիւն:»

2. Թ. 260բ. Նշյն գրութեամբ նոյն տեղ.
«Զյովաննէս սարկատաք որ զգիրտ ստացաւ յիշեցր
Բարի:»

Ե. ՄԱՌ.

ՄԱՅԵՆԱԿԱՆԱՆ

ՆԻՆԵՆԻ Պատմութիւնը վարդանի եւ Հայոց պա-
տեղազմի նամար. Թարգմանից Հ. Դուկասեանց: Տիգրիս,
1891, տա. «Արեթ» 8. Նազարեանցի: 80 յերես 2 եւ
259 + 16: Գին Է 60 Կ.:

Լձն երկարատեւ գրական կեանք ունե-
ցող ազգեր, որոնք կրկին հին ու նոր՝ լեզու
ունենալու անհրաժեշտ հարկին մէջ կը գտնուին,
կամայ ակամայ ստիպուած են զգալ պիտաւք մը՝
Թարգմանելու ոչ միայն օտարին, այլ նոյն իսկ
իրենց տանջալիս ամէնէն սիրելի մատենադարա-
թիւնըն անցամ: Բացառութիւն չէր կրնար
լնել Հայն ընդհանուր երեւութեւ. եւ ասով
մեր եւս հին մատենագիրք հետ զհետէ լցւա կը
սեանն նոր լեզուի փոխուած ի հարկէ գլխաւ-
որաբար Ժողովրդեան այն բազմաթիւ դասա-
կարգ տարմար, որ անտեղեակ է հին լեզուին,
մասամբ նաեւ ուսանողաց, որոնց ձեռքն օգտա-
կար գործիք կրնան բլլալ այսպիսի ընտիր